

«Келісiлдi»
Қазақстан Республикасы
Бiлiм және ғылым министрлiгi
Мектепке дейiнгi және орта бiлiм
комитетiнiң төрағасы

 М. Мелдебекова
« 11 » 01 2021 ж.

«Бекiтемiн»
Қазақстан Республикасы
Бiлiм және ғылым министрлiгi
«Ұлттық тестiлеу орталығы»
РМҚК директоры

 Д. Смагулов
« 11 » 01 2021 ж.

**Өзбек тiлiнде оқытатын мектептер үшiн биология
пәнi бойынша мектеп бiтiрушiлердi қорытынды аттестаттауға арналған
тест спецификациясы**

(2021 жылдан бастап қолдану үшiн)

Тест спецификациясы келесi құжаттардың негiзiнде әзiрленген:

– Қазақстан Республикасы Үкiметiнiң 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекiтiлген «Бiлiм берудiң барлық деңгейлерiнiң мемлекеттiк жалпыға мiндеттi бiлiм беру стандарты»;

– ҚР БҒМ 2018 жылғы 31 қазандағы №604 бұйрығымен бекiтiлген (ҚР БҒМ 2020 жылғы 5 мамырдағы №182 бұйрығымен өзгертулер мен толықтырулар енгiзiлген) «Бiлiм берудiң барлық деңгейлерiнiң мемлекеттiк жалпыға мiндеттi бiлiм беру стандарты»;

– ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуiрдегi №115 бұйрығымен бекiтiлген Негiзгi орта бiлiм деңгейiнiң жалпы бiлiм беретiн пәндерi бойынша үлгiлiк оқу бағдарламалары (5-9 сынып);

– ҚР БҒМ 2017 жылғы 27 шiлдедегi №352 бұйрығымен бекiтiлген Жалпы орта бiлiм беру деңгейiнiң 10-11 сыныптары үшiн (орта бiлiм беру деңгейiнiң жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары аясында) жалпы бiлiм беретiн пәндер бойынша үлгiлiк оқу бағдарламалары;

– ҚР БҒМ 2019 жылғы 7 наурыздағы №105 бұйрығымен бекiтiлген Жалпы орта бiлiм беру деңгейiнiң 10-11 сыныптары үшiн (орта бiлiм беру деңгейiнiң жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары аясында) жалпы бiлiм беретiн пәндер бойынша үлгiлiк оқу бағдарламалары.

Тесттi әзiрлеу мақсаты: Биология пәнi бойынша негiзгi орта және жалпы орта бiлiм беру оқу бағдарламаларын меңгеру дәрежесiн анықтау.

Тест мазмұны: Тест тапсырмаларының қиындығы 3 деңгейде берiледi: бiрiншi деңгейде – 7, екiншi деңгейде – 6, үшiншi деңгейде – 5 тапсырма.

Тестке жалпы бiлiм беретiн мектептерге арналған биология пәнi бойынша оқу бағдарламасына сәйкес оқу материалдары енгiзiлген.

№	Бұлим	№	Мавзу	№	Мавзулар/ Ұқув мақсади
01	Ботаника	01	Өсүмлүкләр	01	Өсүмлүк һүжәйриси билән токулмиси
				02	Өсүмлүкләрниң әзалири вә уларниң түр өзгиришлири
				03	Өсүмлүкләрниң асасий һаятлик хусусийәтлири. Нәпәс елиш. Көпийиш
				04	Жукури басқучтики вә төвәнки басқучтики өсүмлүкләр
				05	Гүллүк өсүмлүкләрниң топларға бөлүнүши

				06	Бактерия, вирус, лишайник, могулар
02	Зоология	02	Ҳайванатлар	07	Бир ҳужайрилик ҳайванатлар
				08	Көп ҳужайрилик ҳайванатлар
				09	Хордилик ҳайванатлар. (Омуртқилиқлар)
03	Адам анатомияси	03	Адам анатомияси билән физиологияси	10	Адам – биологиялик түр ретидә.
				11	Сөзгү эзалири- анализаторлар. Әсәб системиси
				12	Тайиниш-ҳәрикәтлиниш системиси
				13	Организмниң ички муһити. Жүрәк- қан томурлар системиси
				14	Нәпәс елиш системиси
				15	Тамақ һәзим қилиш системиси
				16	Организмда маддилар вә энергия алмишиши. Сиртқа чиқириш системиси. Терә
04	Умумий биология	04	Цитология, генетика, Экология	17	Адамниң көпийиши билән йәккә тәрәққий етиши. Адамниң жүрүш-туруши вә психикиси. Адам саламәтлиги
				18	Цитология асаслири
				19	Генетика асаслири. Ҳайванатлар билән өсүмлүкләр селекцияси вә биотехнология
				20	Йәр йүзидә һаятликниң пәйда болуши вә униң тәрәққиятиниң дәсләпки шәрт-шарайтлири. Эволюциялик илимниң асаслири
05	Тирик организмларнинг кўптурлилиги, тузилиши ва вазифаси	05	Тирик организмларнинг кўптурлилиги	21	Биосфера вә адам. Мада алмишиш вә энергияниң өзгүрүши
				22	Ердаги хәтнинг пайдо бўлишини таърифлаш
				23	Филогенетик карталар (кладограммалар ва филогенетик дарахт) тузиш ва (интерпретациялау) таърифлаш
		06	Озиқланиш	24	Хар хил филогенетик карталарнинг (кладограммалар ва филогенетик дарахтлар) принципларини таққослаш
				25	Хлоропластларнинг тузилиши ва вазифаси орасидаги ўзаро боғлиқликни ўрнатиш
				26	Фотосинтезнинг ёруғлик даврида юрадиган процессларни тушунтириш

				27	Фотосинтезнинг қоронғилик даврида юрадиган процессларни тушунтириш
				28	C ₃ ва C ₄ ўсимликлардаги углеродни тутиш йулларини ўқиш ўрганиш (фиксация)
				29	Фотосинтезнинг чекловчи факторларини тадқиқот қилиш ва тушинтириш
				30	Фотосинтез ва хемосинтез процессларининг хусусиятларини таққослаш
		07	Моддалар транспорти	31	Ўсимликлардаги моддалар транслोकация механизмини тушунтириш
				32	Моддалар транспортининг симпластик, апопластик, вакуолярлик йўлларининг ахамиятини тушинтириш
				33	Хужайра мембранаси орқали моддалар алмашинувининг ҳар хил механизмларини тушунтириш
				34	Натрий-калий насоси мисолида актив транспортни тушунтириш
				35	Мембранали потенциални сақлашда актив транспортнинг ахамиятини аниқлаш
				36	Турли концентрацияли туз эритмаларидаги хужайраларнинг сув потенциалини тадқиқодлаш
		08	Нафас олиш	37	Аденозинучфосфатнинг (АТФ) тузилиши ва вазифасини тавсифлаш
				38	Анаэроб ва аэроб нафас олиш босқичидаги аденозинучфосфат синтезини таққослаш
				39	Метоболизмнинг турларини аниқлаш;
				40	Энергетик алмашилиш босқичларини тавсифлаш
				41	Митохондрия тузилиши ва хужайралик нафас олиш процессларининг ўзаро боғлиқлигини ўрнатиш
				42	Кребс циклини тавсифлаш
		09	Айириш органлари	43	Сийдикнинг ҳосил бўлиш (филтрация) ва сўрилиш механизмини тушунтириш

					44	Су хажмини назорат қилишдаги антидиуретик (АДГ) гормонининг ролини тушунтириш
					45	Диализ механизмини тушунтириш
					46	Буйрак трансплантацияси ва диализнинг афзаллигини ва камчилигини мунозара этиш
			10	Ҳаракатланиш	47	Кўндаланг тарғил мускулларнинг ультратузилишини тадқиқодлаш
					48	Мускулларнинг қисқарувчанлик механизмини тушунтириш
					49	Тез ва секин қисқарадиган мускул толаларининг умумий хусусиятларини, жойлашиши ва қурилиши ўртасидаги алоқани жойлаштириш
			11	Координация ва бошқариш	50	Миеланган нейрон аксонида ҳаракат потенциалининг инициацияси ва трансмиссиясини тавсифлаш ва тушинтириш
					51	Рефрактерлик даври ва миелин қобиғининг мохиятини тушунтириш
					52	Орқа мия ва миянинг тузилиши ва вазифасини ўрганиш
					53	Механорецепторларнинг стимулка бўлган муносабатини (Пачини таначасини) тавсифланг;
					54	Холинергияли синапснинг тузилиши ва вазифаси орасидаги боғлиқликни ўрнатиш
					55	Биологиядаги бошқариш системасини тавсифлаш
					56	Гормонлар таъсирининг механизмини тушунтириш
					57	Ўсимликларнинг ўсишига стимуляторларнинг (ўсишини тезлатадиган) таъсир этиш механизмини тушунтириш
06	Кўпайиш, ирсият, ўзгарувчанлик. Эволюцион ривожланиш.	12	Кўпайиш	58	Одам гаметогенезининг чизмасини таҳлил қилиш	
				59	Сперматогенез ва оогенезнинг фарқини тушунтириш	
		13	Ҳужайра цикли	60	Тайер микропрепаратлар ердамида митоз фазаларини тадқиқодлаш	

				61	Ўсимликлар ва ҳайвонлар гаметаларининг шаклланиш фарқини тушунтириш
				62	Хужайраларнинг назоратсиз бўлиниши натижасида саратон пайдо бўлишини тушинтириш
				63	Қариш процессини тушинтириш
		14	Ўсиш ва ривожланиш	64	Илдиз хужайраларнинг иктисослашуви жараёни ва уларни амалда қўллашни тушунтиринг
		15	Ирсият ва ўзгарувчанлик қонунлари	65	Модификацион ўзгарувчанлик қонунларини тадқиқодлаш
				66	Дигибрид чатиштириш, муаммоларни ҳал қилишда жинсга боғлиқ ирсият ва поли аллелликнинг цитологик асосларини қўллаш
				67	Кроссинговер натижасида белгиларнинг ирсий қонунларининг бузилишини тушунтириш
				68	Аллеллик ва аллелик бўлмаган генларнинг ўзаро таъсирини таққослаш
				69	Хуго де Фризнинг мутациялар назариясини ўрганиш, мутагенез сабаблари ва мутация турларини тадқиқотлаш
				70	Мутацияларнинг аномалиялари билан бўлган одамнинг хромосома касалликлари (аутосомал ва жинсий) тавсифи
				71	Мутацияларнинг дезоксирибонуклеин кислотаси репарацияси, дезоксирибонуклеин кислотаси рекомбинацияси, дезоксирибонуклеин кислотаси репликацияси ортасидаги боғлиқликни топиш
				72	Белгилар меъросининг ҳақиқийлигини таҳлил қилишда статистик усулларни қоллаш (t-критерий, χ^2 критерий)
				73	«Инсон геноми» лойиҳасининг аҳамиятини муҳокама қилиш
		16	Селекция асослари	74	Қишлоқ хўжалиги ўсимликлари ва ҳайвонларининг кўпайишини яхшилаш усулларини селекция усуллари орқали ўрганиш

		17	Эволюцион ривожланиш	75	Ирсий ўзгарувчанлик ва эволюция ўртасидаги боғлиқликни тушунтириш
				76	Эволюция жараёнига таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш. Эволюция далилларини таҳлил қилиш
				77	Турларни шакллантириш усулларини айтинг, турларнинг пайдо бўлишининг асосий механизмларини тансифланг
				78	Антропогенез босқичларини атанг
07	Инсон ва атроф- мухит	18	Биосфера, экотизим, популяция	79	Экологик пирамида қоидаларини тушунтириш
				80	Экотизимдаги трофик шартларнинг диаграммасини чизиш
				81	Экотизимнинг хилма хиллиги ва барқарорлиги ўртасидаги муносабатларни ўрнатиш
				82	Статистик таҳлил усуллардан фойдаланган ҳолда минтақангиз экотизими ўрганиш (талабанинг t-мезони, χ^2 -мезон)
		19	Инсон фаолиятининг атроф-мухитга таъсири	83	Глобал иқлимнинг мумкин бўлган оқибатларини башорат қилиш
				84	Қозоғистоннинг экологик муаммоларини ўрганиш ва ечимларини таклиф қилиш
08	Амалий интеграл фанлар	20	Молекуляр биология ва биохимия	85	Сувнинг ер юзидаги ҳаёт учун асосий аҳамиятини тушунтириш
				86	Углеводларнинг тузилиши, таркиби ва вазифаси бўйича тансифи
				87	Қайтарувчи (Редуцирланадиган) ва камайтирмайдиган (редуцирланмайдиган) қандларни аниқлаш
				88	Ёғларнинг кимёвий тузилиши ва функцияларининг тансифи
				89	Оқсилларни тузилиши, таркиби ва вазифаси бўйича тансифлаш. Турли хил шароитларнинг оқсилларнинг тузилишига таъсирини ўрганиш. Биологик объектларда оқсил мавжудлигини аниқлаш

				90	Дезоксирибонуклеин кислотасининг тузилиши ва функцияси ўртасидаги боғлиқлик ўрнатинг. Чаргафф қоидалари асосида дезоксирибонуклеин кислота репликацияси жараёнининг тавсифи
				91	Рибонуклеин кислотаси (РНК) турларининг тузилиши ва функциясини ажратинг
				92	Рибонуклеин кислотаси ва дезоксирибонуклеин кислотаси молекулаларининг тузилишини таққосланг
				93	Антиген ва антитаналарнинг ўзаро таъсирини тушунтириш
				94	Фермент-субстрат мажмуасининг ҳосил бўлиш механизмини тушунтириш
				95	Рақобат ва рақобатбардош бўлмаган фермент ингибирланишини солиштириш
				96	Оқсил биосинтезида транскрипсия ва таржима тавсифи
				97	Генетик коднинг хусусиятларини талқин қилиш
		21	Хужайра биологияси	98	Электрон микроскоп остида кўринадиган хужайра органонидларининг тузилиши ва вазифасини тушунтиринг
				99	Хужайра мембранасининг тузилиши, хоссалари ва функциялари ўртасидаги муносабатни хужайра мембранасининг суяқ кристалли модели ёрдамида ўрнатиш
				100	Прокариот ва эукариот хужайраларнинг тузилиши ва вазифаларини таққослаш
				101	Микрофотография ёрдамида хужайраларнинг асосий компонентларини аниқлаш ва тавсифлаш
				102	Хужайраларнинг аниқ ҳажмини аниқлаш
		22	Биотехнология	103	Микробиологик тадқиқот босқичларининг тавсифи ва талқини

				104	Грамм "ижобий" ва грамм "салбий" бактерияларни ўрганиш
				105	Рекомбинат деоксирибонуклеин кислота олиш усуллари тушунтириш
				106	Организмларни клонлаш йўллари тушунтириш
				107	Ўсимликларнинг микроклонал тарқалиши усулининг тавсифи
				108	Тиббиёт ва саноатда ферментлардан фойдаланиш имконияти
		23	Биомедицина ва биоинформатика	109	Электромагнит ва товуш тўлқинларининг инсон организмига таъсирини тушунтириш
				110	Генлар кетма-кетлигини бузмайдиган генларни тартибга солиш механизмини ўрганишда эпигенетиканинг аҳамиятини тушунтириш
				111	Биоинформатика ролининг тавсифи
				112	Экстракорпораль уруғлантириш (ЭКО) усулининг аҳамиятини тушунтириш
				113	Касалликларни ташхислаш ва даволашда моноклонал антитаналардан фойдаланишни тушунтириш

Тест тапсырмаларының формалары:

Жабық формадағы бір дұрыс жауапты және ашық формадағы қысқаша немесе толық жауапты қажет ететін тест тапсырмалары.

Тест тапсырмаларының саны:

Тесттің бір нұсқасындағы тест тапсырмаларының саны – 18: бір дұрыс жауапты 10 тест тапсырмасы, контекст негізінде бір дұрыс жауапты 5 тест тапсырмасы, ашық түрдегі қысқаша немесе толық жауапты 3 тест тапсырмасы.

Тест тапсырмаларын орындау уақыты: Тестті жалпы орындау уақыты – 80 минут.

Жеке тест тапсырмаларының және барлық тесттің орындалуын бағалау:

Дұрыс орындаған бір дұрыс жауапты тест тапсырмасы үшін – 1 балл, дұрыс орындалмаса – 0 балл. Барлығы – 10 балл.

Контекст негізінде дұрыс орындалған бір дұрыс жауапты тест тапсырмасы үшін – 1 балл, дұрыс орындалмаса – 0 балл. Барлығы – 5 балл.

Ашық түрдегі дұрыс орындалған 1 тест тапсырмасына 0-ден 5 балға дейін, максималды – 5 балл. Барлығы – 15 балл.

Барлық тест бойынша жиналатын максималды балл – 30.

